

STENOMUSEEN 48

MEDLEMSBLAD FOR STENO MUSEETS VENNER – DECEMBER 2009

Nye kasser fra *De gamles Hjem*

At åbne kasser med indkomne genstande, dvs. effekter, der er doneret til museet, er som at rejse ind i virkelighedens eventyrverden. En brunlig, let støvet flyttekasse ser i sagens natur ikke særlig spændende ud. Men den kan vise sig at indeholde "ting og sager", som på mange måder støver historien af og åbenbarer en verden af glemt eller ukendt fortid.

Et proteseben og en puskapsel – en verden af glemt eller ukendt fortid. (Foto: Mary-Ann Kromann-Andersen)

Måske har vi mennesker en tendens til at tænke i essentielle kategorier og at gøre det, vi i dag tænker som "naturligt", til "naturligt" til alle tider. Hvis man ser på kønnene, synes dette meget klart – og vi glemmer ofte, at der ikke er noget naturligt kvindeligt over f.eks. sekretærjobbet – eller en vifte. Der var engang, hvor mænd naturligt bestred sekretærarbejdet, og hvor en fint broderet vifte var et vægtigt tegn på maskulinitet.

Ældrepleje i perspektiv

At åbne to brunlige, let stø-

vede flyttekasser med genstande fra plejehjemmet *Bakkegården* eller *De gamles Hjem* (som den agtværdige institution hed, da den lod sine første "gamle" flytte ind i 1905) sætter på mange måder vor tids "naturlige" tanker om ældrepleje i perspektiv. Det gælder for ældreboliger og plejeboliger for ældre – ja, gerontologi og geriatri generelt. I øvrigt var kasserne ikke helt lukkede – kækt op af kassen stak der et proteseben, diverse puskapsler og et "Reglement for *De gam-*

les Hjem for alderdomsun-derstøttede i Aarhus".

Et flagskib

De gamles Hjem var et flagskib i begyndelsen af 1900-tallet. Det adskilte sig væsentligt fra *Fattiggården* og institutioner af lignende karakter både af udseende og i organisation. Stedet blev åbnet af børnenes – og de gamles – ven, socialdemokraten Peter Sabroe. Året efter åbningen i 1906 fik *De gamles Hjem* statsligt besøg af

Fortsættes side 8.

Nye kasser...*Fortsat fra forsiden.*

Kong Frederik VIII, og Peter Sabroe viste stolt hjemmet frem under parolen: “Også en konge har godt af at se, hvordan en arbejder behandler sine gamle.”

I begyndelsen af århundredet var man stolt af *De gamles Hjem*, i slutningen var billedet knap så entydigt. *De gamles Hjem* – i dag *Bakkegården* – har levet en omtumlet tilværelse, dels som plejehjem, dels som sygeafdeling. I perioder har det fungeret som visitationscenter (venteafdeling) og som særlig afdeling for demens – med eget laboratorium. Det har til stadighed været udsat for kommunale besparelser, men til trods herfor har stedet for-

mået at udvikle og omstille sig i forhold til tidens krav.

Et stort, gulnet papskilt

De gul-brune kasser viser lidt om denne udvikling og gør samtidig op med mange “naturlige” forestillinger om ældrepleje. “Reglement for *De gamles Hjem* for alderdomsunderstøttede i Aarhus” blev vedtaget af Aarhus Byraad i december 1904 og approberet af Indenrigsministeriet i januar 1905. Det er skrevet på et stort, gulnet papskilt, hvoraf et aftryk skulle ophænges i samtlige stuer. Det indskærper beboerne om på alle mulige måder at opføre sig sømmeligt og korrekt. Beruselse kan f.eks. medføre bortvisning fra hjemmet og tab af retten til “Alderdomsunderstøttelse”.

Denne klausul ligger meget langt fra den selvbestemmelse og autonomi, der i dag eksisterer på landets ældre- og plejecentre, netop i forhold til den ældres alkoholindtagelse.

Også personalets autoritet og mulighed for sanktion over for såvel beboere som pårørende har ændret sig radikalt – på godt og ondt. I følge “Reglementet” kan en besøgende, der ikke i enhver henseende udviser “rolig og sømmelig Adfærd” – “bortvises naar som helst.” Og for beboerne gælder, at “Overtrædelse af Bestemmelserne i nærværende Reglement, navnlig for Uorden, uhøflig og usømmelig Opførsel overfor Hjemmets Betjening eller Uforligelighed i Omgangen med de øvrige Beboere, af Udvalget dikteres Beboerne som Straf Fratagelse af Ugepengene for en Tid af indtil 4 Uger.”

Dette fortæller ikke blot noget om magtfordeling, men også om en ugepengeordning, der ses på visse hjem langt op i 1980’erne, og som bevirker, at beboeren gøres økonomisk umyndig ved indflytning på plejehjem. I dag betaler den ældre også selv for kost og logi i plejeboliger, og selv om der i dag findes

1. september 1906 besøgte kong Frederik VIII De gamles Hjem. Peter Sabroe viser frem. (Foto: Lokalhistorisk Samling)

De gamles Hjem for cirka 100 år siden. (Foto: Lokalhistorisk Samling)

en anden forvaltningspraksis, efterlader den betragtelige udgift til netop kost og logi ofte den ikke-formuende ældre tilbage med nogle håndører – eller “lomme-penge”, om man vil.

Kasserne fra *De gamles Hjem/Bakkegården* afslører også, at bureaukrati ikke kun er et nutidigt fænomen, med personale-affolkede plejehjemsgange og overfyldte administrationskontorer.

Bureaukratiet ses så at sige ud af kasserne – fra vaske-tøjsprotokoller over, hvilke beklædningsdele, der vaskes

hvornår i hjemmets vaskekælder, til “Reglementets” angivelse af optagelsesprocedure: “Alderdoms hjemmet (..) står under Bestyrelse af udvalget af Alderdomsunderstøttelse”, men “Indlæggelsen sker i hvert enkelt Tilfælde efter Byraadets Beslutning” (§ 1).

Mellem byrådet og udvalget opererer en såkaldt kommunal “undersøger”, der bl.a. via forhør og uanmeldte besøg hos den ansøgende skal godtgøre, at den ældre har et reelt behov for optagelse på hjemmet. Den antagelse, at tidligere tiders

plejehjem i højere grad var forskåned for bureaukratiske og besværlige procedurer, må i nogen grad siges at være en illusion.

Et proteseben

Op af kasserne stak som sagt også et proteseben – smukt, i kunstmateriale, læder og med en art støvlelukning.

Hvem dette ben har tilhørt, ved vi ikke, så det har med andre ord ingen eksakt proveniens. Men måske har det stået ved siden af sengen, når ejeren sov, i et værelse på 12 m² sammen med en bofælle.

“Reglementet” afslører den konkrete praksis i ældreplejen anno 1905. (Foto: Mary-Ann Kromann-Andersen)

Dobbeltværelserne på *De Gamles Hjem/Bakkegården* blev afskaffet i 1985, hvorefter hver beboer fik sit eget værelse. Beboerne på hjemmet medbragte kun ganske få og små personlige ejendele ud over “Klædningsstykker”, lidt nips og eventuelt fotografier fra et langt liv. Man havde til sin rådighed 6 m² til en seng, en stol, et “halvt” bord, samt en hylde i et såkaldt madskab.

Til sammenligning råder en plejehjemsbeboer i dag typisk over 40-60 m², fordelt over to rum, som er møbleret med egne møbler. Derudover er der badeværelse og eget køkken med et komfur, der stort set aldrig bliver brugt, og et køleskab, der står tomt hen – måske rummer det en

plade chokolade fra en venlig pårørende og lidt medicin, som det er hensigtsmæssigt at have på køl.

Dobbeltværelser kontra eneværelser

Visse ting har altså ændret sig radikalt, klart til det bedre, og dog skal vi være forsigtige med udelukkende at fordømme f.eks. *De Gamles Hjem*s “enkønnede” dobbeltværelser – på trods af uoverensstemmelser og mangel på privatliv. I bogen *De Gamles Hjem. Billeder fra 90 års ældrepolitik i Århus*, 1994, fortæller Else Therkildsen, at når hun som barn i 1930’erne besøgte sin mormor på hjemmet, da ville “mormors nabo altid give

os en sukkerknald. Men det blev min bedste meget fortørnet over – det måtte hun ikke, for det kom ikke hende ved. Hun var jo lidt ‘uen’, den gamle – så hun slog en kridtstreg ned gennem hele stuen, med bord og det hele; hun skulle bare blive ovre på sin halvdel, skulle hun.”

På den anden side fortæller bogen også, at når et af de få eneværelser blev ledigt, så var det ikke altid, at den beboer, der fik tilbudt et sådant, takkede ja – for “De ville så nødig skilles fra det menneske, som de i årevis havde delt dagligdagens glæder og sorger med, og som måske havde dulmet den følelse, som også dengang hvilede tungt bag de sprossede ruder – ensomheden.”

Ruderne på nutidige plejehjem er ikke sprossede, men store med et godt lysindfald. Derfor findes den mørke følelse af ensomhed alligevel, og man kan måske forstå *De Gamles Hjem*s beboeres ønske om ikke at være alene, hvis man selv har været indlagt på et hospital på en tosenngsstue – hvor man har selskab af en i samme situation som en selv. De mange personlige kvadratmeter på nutidige plejehjem udnyttes da ofte heller ikke; beboeren

vil hellere opholde sig i den fælles dagligstue.

Kassernes mangfoldige indhold

Kasserne fra *De gamles Hjem/Bakkegården* fortæller om en institutions lange og brogede historie. Her er alt fra laboratoriemateriale til ansøgningsblanketter, fra ætermasker til fodplejesæt, billeder af forstandere (Hr. Wendelboe f.eks.) komprilanbind, et blodtryksapparat til blodtrykstagnung i anklerne, div. sygeplejeredier, en lyskasse til synsprøvetagning og et elektromagnetisk induktionsapparat. Et bækken i emalje og puskapsler, både i emalje og i rustfrit stål.

Et bækken henviser til noget basalt menneskeligt. I "gamle dage" var der typisk bækkengogere på plejehjemmene – i dag er et bækken en privat ejendel. Til gengæld findes der heller ingen mulighed for at gøre det

ordentligt rent. Bækkenkogernes tid er for længst forbi. Hvad angår puskapsler, findes de naturligvis endnu, hverken i emalje eller rustfrit stål, men i et engangsmateriale, der helt overflødiggør rengøring. Et bækken i emalje og en puskapsel i rustfrit stål – med et *D*, et *G* og et *H* for *De gamles Hjem* indstemplet – er måske trivielle genstande, men deres blotte tilstedeværelse fortæller om andre tider og anden praksis. Sammenligner man praksis dengang og i dag, får man en fornemmelse af forskelle og ligheder i forhold til grundlæggende menneskelige vilkår, f.eks. alderdom og sygdom.

"Reglementet", protesebenet, bækkenet og puskapslerne er nu – sammen med resten af sag 543 – registreret, fotograferet og lagt på plads i museets magasin. Nye arkivkasser lukkes. Case closed.

Mary-Ann Kromann-Andersen

Min seje slægt – et spil om overlevelse

Vinterferien fra lørdag den 13. til søndag den 21. februar 2010 byder på oplevelser for børn: *Min seje slægt – et spil om overlevelse*.

Vinterferienens spil fører dig gennem både *Den sorte død*, livsfarlige epidemier, hungersnød, krig og en hverdag, hvor du ikke lige kunne ringe efter hjælp. Du er heldig, at du er her i dag, men det er fordi alle dine forfædre har været sejlvivede og har overlevet gennem mange slægtled. Udfyld *Dit slægtstræ*, tæl hvor mange gange du "dør" undervejs – og glæd dig over, at du kommer ud som slægtens vinder.

Hanne Teglhus

Pestmanden. (Foto: Hanne Teglhus)